

האינטרנט יצר בתוך זמן קצר ובהיקפים בלתי נתפסים יקום חדש. יקום זה חולש כמעט על כל פן של הציוויליזציה, משכפל אותה ומתכתב עמה. בפנים רבות ביקום הזה השפה היא שחקן מרכזי. אם כן, אין להעלות על הדעת שהאינטרנט לא ישפיע על השפה שמחוצה לו, יעצב אותה וישנה יסודות מהותיים בשימוש הלשוני. ועם זאת, ראוי להזכיר כי פרק הזמן שבמסגרתו נבחנו השפעות האינטרנט על השפה עדיין אינו מספיק, ואין לדעת מה יישאר מאותן ההשפעות בחלוף הזמן, כשהאינטרנט יהפוך לחלק מובן מאליו מחיינו.

כדי להשיב לשאלה בכל זאת, גם אם תשובה חלקית בלבד, יש לומר כמה דברים שכבר הולכים ומתבררים בתחום מרכזי של היקום האינטרנטי, הלוא הוא השיח הבין-אישי. השיח הבין-אישי באינטרנט ייתר את אחת המדיות הוותיקות, הפוריות והחשובות שימיהן כימי הכתב: המכתב. במקומו מציע האינטרנט מגוון אפשרויות לשיח מרחוק: מן המכתב האלקטרוני – האימייל, דרך תכנות צ'ט, פורומים, תגובות ישירות למאמרים בעיתונות, עדכוני בלוגים, "ציוצים" ב"טוויטר" ו"שורות סטטוס ב"פייסבוק".

האינטרנט שינה את המוסכמות ואת ההרגלים בתחום התקשורת בכלל, ובתחום התקשורת הבין-אישית בפרט. הוא הוביל לשבירתן של שתי חומות ברזל אשר התקיימו בתאוריה ובפרקטיקה התקשורתית עד להופעתו: החומה שבין לשון הדיבור ללשון הכתיבה והחומה שבין תקשורת ההמונים לתקשורת הבין-אישית. באינטרנט התפתחה וממשיכה לפרוח שפה כתובה המחקה את שפת הדיבור; פורחות בו תכנות-על שבאמצעותן אדם כותב טקסט פרטי לנמען פרטי לכאורה, אבל כל העולם עשוי להיחשף אליו: מהצ'טים והפורומים הפתוחים ועד "פייסבוק" ו"טוויטר", לרבות כל מה שביניהם.

באינטרנט מתעצבת שפה שהיא בעת ובעונה אחת רדודה ועשירה, פשטנית וחידתית, קצרת רוח ופטפטנית. עבור הדור הצומח בעידן האינטרנט שפה זו אינה שפה ביזארית, אלא אפשרות לגיטימית של שימוש.

* * *

כמו בכל עניין חדש, הישראלים אוהבים לקחת מן המוכן, לתרגם מעט ולגזור מעט, וכך הולכת ומתעצבת שפת האינטרנט הישראלית. חלקה הגדול אנגלית, אבל יש בה לא מעט מונחים בעברית, בראשי תיבות או בסיגול מילים לועזיות לעברית. בעניין זה יש להבדיל בין אוצר המילים המשמש את התחום לבין אופי השפה הנוצרת בו.

בעניין אוצר המילים, ראוי לציין כאן שהאקדמיה ללשון עושה עבודה מרשימה בהיקפה בהכנת סדרת מילונים בתחום המחשבים בכלל ובכל הנוגע לאינטרנט בפרט.

* לשונאי וסופר, ראש הוועדה למונחי תקשורת באקדמיה ללשון; מחבר "מילון הצירופים", כותב הטור השבועי "הזירה הלשונית" ב"מעריב" וב"NRG מעריב" ומחבר הטור בענייני לשון ומשפט בכתב העת "עורך הדין".

נוסף לכך עמלה היום ועדה של האקדמיה ללשון בראשותי (בצוותא עם פרופ' רפאל ניר) על הרכבת מילון למונחי תקשורת; את בניית המילון העוסק בעיתונות המקוונת מוביל במסגרת הוועדה גדי להב, היום העורך הראשי של אתר וואלה. כאן מתמודדת הוועדה עם תחום שבו באופן טבעי שולטת השפה הגלובלית. הוועדה הציעה שורה של מונחים עבריים שגם אם לא ייקלטו מיד בקרב העוסקים במלאכה, הם משמשים חלופה וכן מאפשרים למפות את התחום וללמד אותו בעברית. חלק גדול מהחידושים או מההצעות של מילוני המידע לא נקלטו עדיין בקרב הדוברים, או משמשים לצד המונחים הלועזיים.

בעולם המחשבים, התחום שבו הצלחתו של המינוח העברי היא הצלחה מלאה כמעט הוא תחום החומרה. אנו יושבים מול מחשב, מקלידים במקלדת, מקישים (או מקליקים) בעכבר מול הצג. בתחום התכנות ההצלחות חלקיות. בעיקר מתקשה קהיליית המתכנתים לקבל את הפעלים העבריים שהוצעו לפעולות שונות, ומעדיפה ליצור פעלים ממילים לועזיות: "לקמפל" ולא "להדר", "לקנפג" ולא "לתצר" ועוד. תופעה זו מזכירה לא מעט תחומים שבהם הישראלים פועלים בזירה מקצועית ולשונית גלובלית, כמו כלכלה, מוזיקה, מזון, לבוש ועוד. בתחומים אלה אין מותרים על הלעז מפני שהוא משקף את התרבות שבה נוצרו המונחים. עם זאת, עצם יצירת הפעלים בתצורה עברית היא מהלך אופייני להתאמת העברית לעולם תוכן כללי וחדש עבורה. גם המילה הכוללת לתחום, "מרשתת", לא נקלטה נכון לעכשיו, אך נפוצה דווקא המילה הספציפית פחות "רשת". "כרוכית" כחלופה עברית ל"שטרודל" נתפסת כקוריוז.

בתחום השיח האינטרנטי של כלל המשתמשים השימוש באוצר המילים המוצע מעורב. האקדמיה הציעה הצעות סבירות, כגון "צרופה" כחלופה ל-attachment (קובץ המצורף להודעת דואר אלקטרוני), "מסרון" כחלופה ל-SMS (הודעת טקסט קצרה בטלפון הסלולרי, מונח מתחום הטלקומוניקציה החובר לעולם התוכן ולהווי של האינטרנט), "שיחוח" כחלופה ל-chat (חילופי מסרים ישירים באינטרנט), "תגובות" כחלופה ל-talkback (תגובה של גולש למאמר בעיתון מקוון) ו"יומן רשת" כחלופה ל-blog, אך כמעט שלא נעשה במונחים אלה שימוש יום-יומי. לעומת זאת מילים בסיסיות כמו "אתר", "קובץ", "דפדפן" ו"מנוע חיפוש" נקלטו, וכך גם הפועל "לגלוש" על נטיותיו השונות. "תג" ו"תיוג" נקלטו גם הן, בזכות הדמיון ואפילו הזהות בינן לבין המונח הלועזי tag. מונח היסוד "אימיל" נותר על כנו, ומשמש גם ככתובת, גם כמסר בודד וגם כשם לתחום כולו, בעיקר בשפת הדיבור. בטקסטים כתובים נפוצים הצירוף הדו-לשוני "דואר אלקטרוני" או ראשי התיבות "דוא"ל". הצעות לפעלים כמו "לאימל" או "לדאל" לא נקלטו נכון לכתיבת שורות אלה.

הערכוב הזה של מונחים לועזיים ועבריים אינו חדש. הוא מוכר כמעט בכל תחום שיש לו תחולה תרבותית רחבה, כאמור לעיל. יש לזכור שמדובר במילון המתעצב במהירות ומופעל על ידי מגוון רחב מאוד של משתמשים.

* * *

השאלה השנייה היא כיצד כותבים באינטרנט בעברית. מאחר שהאינטרנט מעניק לגולשיו מגוון רחב של אפשרויות, מתקיימות בו סוגות שיח שונות. בחלק גדול מהן אין לאינטרנט טכנולוגיה השפעה על השפה. זה ודאי כך בכל הנוגע לספרים, למאמרים

ולידעות מודפסות ה"נודדים" באופן מסיבי לאינטרנט. יש הטוענים כי מצב זה משפיע על יכולתיהם של הדורות הבאים להתבטא בכתב, אך עדיין מוקדם לקבוע מסמרות בעניין זה. העיתונות המקוונת, בעיקר זו המרכזית המקבילה לעיתונים היומיים הגדולים, משתמשת בכלים הלשוניים של העיתונות המודפסת וכמעט שאינה מציעה חלופות לשוניות. בעיתונות זו כמעט שלא ניתן להצביע על תופעות אופייניות לרשת כמו השתלטות של שפת דיבור או שפת דיבור מומצאת, שעליה הצבעתי לעיל.

צבינה של שפת האינטרנט העברית הוא מובהק יותר ככל שנעשה שימוש באמצעים המאפיינים דווקא את הרשת. בדומה לשפות השונות והמשפיעות בתחום, גם הכותבים עברית פועלים בשתי מגמות סותרות-משלימות: מצד אחד רידוד, שיטוח וקיצור של השפה, ומן הצד האחר יצירתיות לשונית הבנויה על חיקוי צלילים או מחשבות.

הכתיבה בדואר האלקטרוני מייצגת בעיקר את הנטייה לקצר ולשטח, וכבר נכתב רבות על היסוד המנוכר וחסר הניואנסים של הכתיבה הזאת. מאחר שהעברית היא שפה קומפקטית לעומת שפות לטיניות או גרמניות, התופעה הזאת בולטת בה עוד יותר. העברית אוהבת משפטים קצרים. ואולם בכתיבה פואטית, לא כל שכן בשפת המקרא, המשפט הקצר טעון ודחוס משמעויות ואזכורים סמויים. הכתיבה בדואר האלקטרוני אינה מעודדת זאת.

בשיח הישיר והמידי, שהוא רוב רובו של השיח האלקטרוני (בני, הלומד בכיתה יב, כמעט שאינו יודע מהו דואר אלקטרוני), הנטייה לקיצור ולמידיות חזקה עוד יותר, והעברית משמשת כאן שותף נאמן. שפת המסרונים (או ה"א.ס.א.מ.אסית") תורמת את חלקה, וסמלה הלשוני הוא המילה "ער" (או "ערה"), מעין שם קוד לאפשרויות קשר שונות.

במשחק הלשוני המרחיב יש לקומפקטיות של העברית תפקיד חשוב. מילה כמו "אחותיייייייייי" אפשרית רק בזכות כינוי הקניין החבור, כינוי שאינו קיים בשפות אירופיות. חיבורי מילים קיימים בשפות שונות, אך בעברית גם המילה המחוברת יוצרת מוצר לשוני קצר, מ"בצפר" ועד "יהומו".

מאחר שהעברית מתכתבת עם שפות אחרות, וכותבי העברית באינטרנט מכירים באופן שטחי שפות נוספות (בעיקר אנגלית וספרדית), נוצרים משפטים המכילים ערבוב של שפות שונות והנראים טבעיים כמעט. אם תרצו, המסורת הזאת החלה בתלמוד הבבלי, שבו העברית והארמית משתלבות זו בתוך זו, ולא נודע מי לנו ומי לצרינו.

אנומטופיאות המציגות רגשות קיימות בשפות אינטרנט שונות, ובעברית הן טבעיות מאוד. "פהחחחחחחחחחחחח" או "בעעעעעעעע" אינן צריכות הסבר. יתרונה של העברית בכל אלה הוא שהיא אינה זקוקה לאותיות המסמנות תנועות – את אלה משלים הקורא בעצמו. יתרון זה משמש כידוע גם באמנות העברית העתיקה של יצירת נוטריקונים.

לסיכום, השיח העברי באינטרנט הצליח בלא קושי לאמץ דפוסים ומגמות של השיח הגלובלי המאפיין את האינטרנט, ולסגל אותו לתכונות שונות של העברית. זאת הן מפני שהדורות החדשים נולדים אל השיח הגלובלי הזה, הן מפני שהעברית שומרת על אחת התכונות המרכזיות שלה, תכונה שהועילה לה מאוד לחזור ולהיות שפה חיה בכל התחומים: הגמישות.

